

Praha 13. 9. 2010

55

Evropské výběrové šetření o zdravotním stavu v ČR - EHIS CR

Užívání drog

European Health Interview Survey in CR - EHIS CR

Use of illegal drugs

Souhrn

Analýza zpracovává výsledky šetření EHIS z hlediska identifikace uživatelů drog mezi respondenty. Podle šetření je v populaci ve věku 15 let a více zhruba 15 % osob, které někdy užily drogu. V průběhu posledních 12 měsíců drogu užilo 13 % mužů a necelých 9 % žen ve věku do 35 let. Mezi muži je užívání drog častější než u žen, nejvíce uživatelů je mezi mladými. Nejčastěji se jednalo o užívání marihuany, dále pak extáze a lysohlávek, ovšem na poměrně nižší úrovni. Ve srovnání s roky předchozích šetření se podíl uživatelů drog výrazně zvýšil. Pokud porovnáme údaje ze šetření EHIS s výsledky šetření provedeného Národním monitorovacím střediskem, pak zjišťujeme, že šetření EHIS podíl uživatelů drog výrazně podhodnocuje a jejich skutečný podíl v populaci je vyšší. Uživatele drog zná 28 % dotázaných.

Summary

Analysis processes data from EHIS survey with respect of identification drug users among the respondents. According to the survey there were about 15 % of persons who ever used drug in the population aged 15 and more. During the last 12 months prior the interview the drug was used by 13 % of men and almost 9 % of women under 35 years. Men used drugs more often than women, the drug users are mainly the young people. The most frequent drug consumed was marihuana, ecstasy and magic mushrooms. If compared to previous surveys, the prevalence of drug users in 2008 significantly increased. If compared to other data sources (e.g. the Survey on drugs performed by the National Monitoring Centre), the percentage of drug users according to the EHIS survey is significantly underestimated and the real prevalence of drug users in the population is higher. About 28 % of respondents know somebody, who uses drugs.

Poslední z determinant zdravotního stavu, sledovaných v šetření EHIS, je otázka na konzumaci drog. V anglickém originále se sledování drog omezilo na následující 4 otázky s možnostmi odpovědi ANO a NE:

- *Znáte osobně někoho (mimo sebe sama), kdo užívá marihuanu či hašiš?*
- *Během posledních 12 měsíců, užíval jste marihuanu?*
- *Znáte osobně někoho, kdo užívá jiné drogy, jako např. kokain, amfetaminy, extázi či jiné podobné látky?*
- *Během posledních 12 měsíců, užíval jste jiné drogy, jako např. kokain, amfetaminy, extázi či jiné podobné látky?*

V české verzi dotazníku jsme zařadili první a třetí z otázek v nezměněné podobě, otázky na konzumaci drog byly koncipovány, podobně jako v šetření HIS 2002, formou tabulky,

kde respondent měl u jednotlivých typů drog (celkem 8 položek) uvést, kdy naposledy je užil (viz tab. 1).

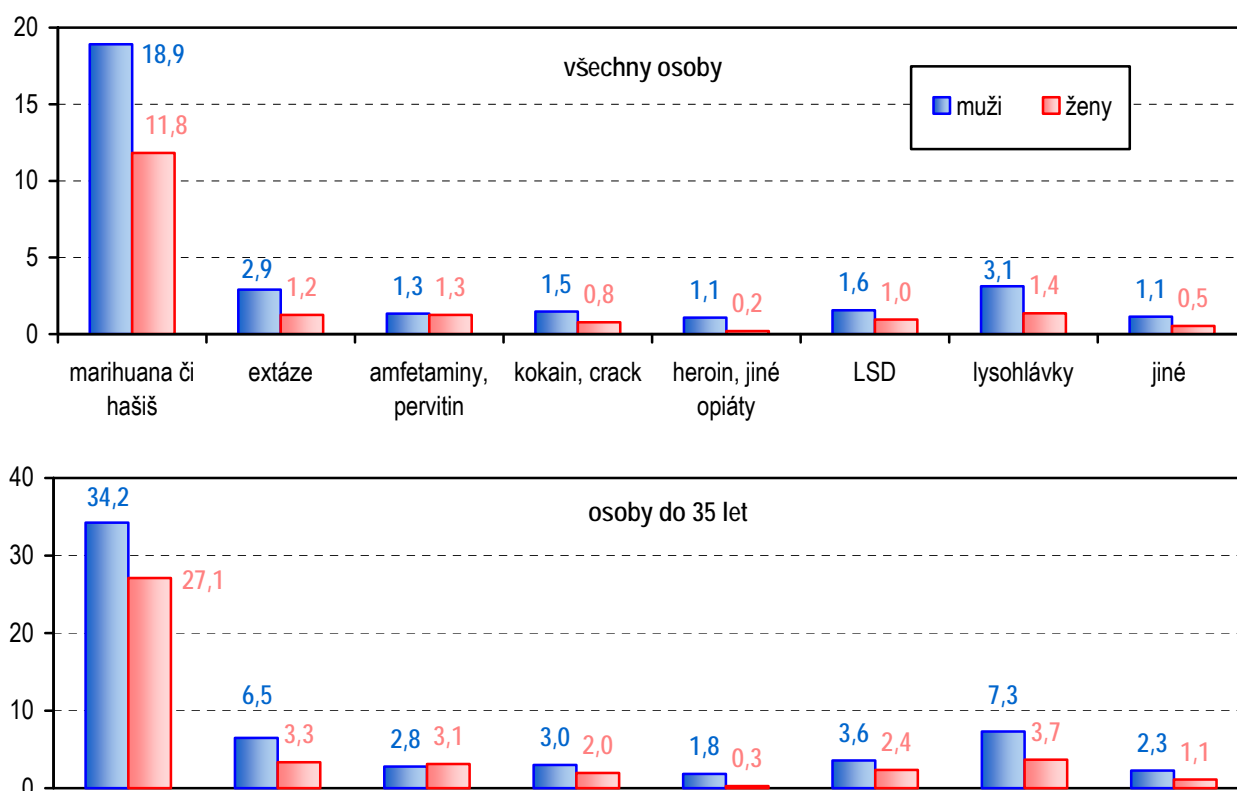
Tab. 1: Charakteristiky užívání drog podle typu (v %)

Droga	Muži (N=940)				Ženy (N=1015)			
	užili drogu				užily drogu			
	během 30 dnů	před 1–12 měsíci	před více než 12 měsíci	nikdy	během 30 dnů	před 1–12 měsíci	před více než 12 měsíci	nikdy
marihuana či hašiš	2,9	2,5	13,5	81,1	1,4	2,6	7,9	88,2
extáze	0,3	0,6	2,0	97,1	0,3	0,3	0,7	98,8
amfetaminy, pervitin	0,4	0,4	0,5	98,7	0,1	0,2	1,0	98,7
kokain, crack	0,8	0,0	0,6	98,5	0,2	0,0	0,6	99,2
heroin, jiné opiáty	0,5	0,1	0,5	98,9	0,1	0,1	0,0	99,8
LSD	0,5	0,4	0,6	98,4	0,1	0,2	0,7	99,0
lysohlávky	0,7	0,7	1,7	96,9	0,1	0,4	0,9	98,6
jiné podobné látky	0,6	0,2	0,4	98,9	0,1	0,1	0,3	99,5
alespoň jedna z uvedených drog	3,5	2,6	13,1	80,9	1,5	2,6	8,0	87,9

Základní charakteristiky užívání drog

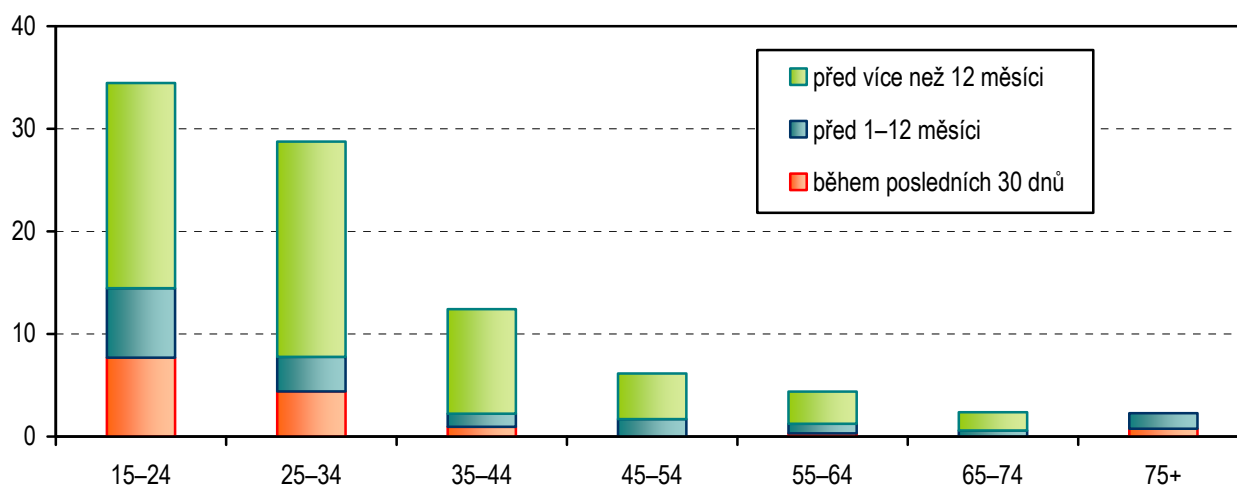
Drogu někdy v životě užilo 19 % mužů a 13 % žen. Nejčastěji užívanou drogou je, dle očekávání, marihuana a produkty z marihuany. Z dalších drog byly nejvíce rozšířené lysohlávky, extáze a LSD, podíl jejich uživatelů je však výrazně nižší než podíl uživatelů marihuany (celoživotní prevalence okolo 2 %).

Graf 1: Celoživotní prevalence užívání drog podle typu (v %)

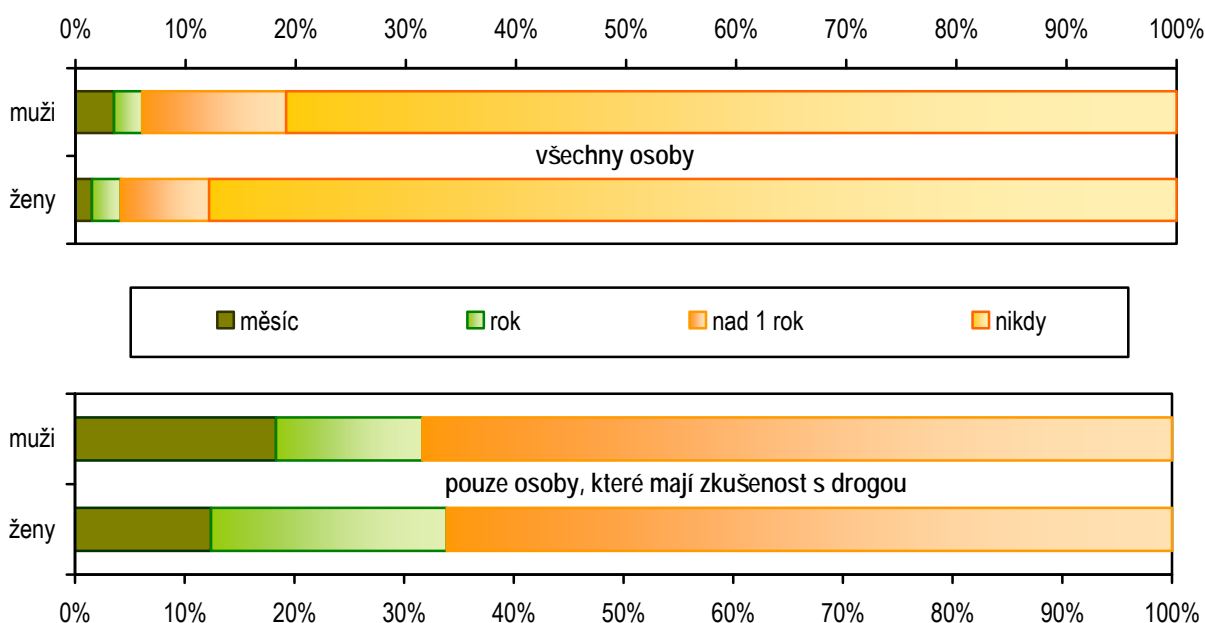
Logicky častější užívání drog zaznamenáváme u mladých respondentů. Na grafu 2 můžeme pozorovat výraznou závislost podílu uživatelů na věku, kdy s věkem plynule klesá podíl osob, které někdy užily drogu. Zatímco u osob ve věku 15–24 let byl podíl těch, kteří drogu někdy zkusili, zhruba okolo 35 %, ve věku 35–44 let to již bylo jen 12 % a ve věku 65 let a více jen 2,3 %. Proto v grafu 1 prezentujeme také podíl uživatelů jednotlivých typů drog ve věkové skupině do 35 let. V této věkové skupině někdy užilo marihuanu okolo 30 % respondentů, lysohlávký 7,3 % mužů a zhruba polovina žen, podobně extázi 6,5 % mužů a poloviční podíl žen.

Graf 2: Užívání drog (všechny drogy celkem) podle věku a doby užití, podíl v %

Ženy tedy vykazují nižší celoživotní prevalenci drog než muži, a to v případě všech typů drog, vyjma amfetaminů a pervitinu. Z hlediska četnosti užívání je zřejmé, že u osob, které drogu někdy užily, se ve zhruba 67 % případů jednalo o užití před více než 12 měsíci, ostatní osoby užily drogu během posledního roku. Roční prevalence užívání drog tedy činila 6 % u mužů a 4 % u žen. Celkem 18 % mužů a 12 % žen, kteří někdy drogu zkusili, ji užilo během posledních 30 dnů, měsíční prevalence uživatelů drog činila celkem 3,5 % u mužů a 1,5 % u žen.

Graf 3 : Frekvence užívání drog celkem a u osob, které drogu někdy zkusily

Bohužel nám velikost datového souboru neumožňuje u těchto ukazatelů provést podrobnější analýzy potvrzené statistickými testy.

Shrnující přehled jednotlivých prevalencí za nejužívanější typy drog prezentuje tab. 2

Tab. 2: Přehled prevalencí užívání vybraných drog (v %)

Prevalence	Celá populace (N=1955)			15–35 let (N=615)		
	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem
	Všechny drogy					
Měsíční prevalence	3,5	1,5	2,5	7,8	4,1	6,0
Roční prevalence	6,1	4,1	5,0	13,0	8,5	10,8
Celoživotní prevalence	19,1	12,1	15,5	34,8	27,6	31,3
	Marihuana					
Měsíční prevalence	2,9	1,4	2,1	6,5	3,8	5,2
Roční prevalence	5,4	4,0	4,6	11,6	8,1	9,9
Celoživotní prevalence	18,9	11,8	15,3	34,2	27,1	30,8
	Lysohlávky					
Měsíční prevalence	0,7	0,1	0,4	1,6	0,3	1,0
Roční prevalence	1,4	0,4	0,9	3,1	1,0	2,1
Celoživotní prevalence	3,1	1,4	2,1	7,3	3,7	5,6
	Extáze					
Měsíční prevalence	0,3	0,2	0,4	0,8	0,8	0,8
Roční prevalence	0,9	0,5	0,9	2,1	1,3	1,7
Celoživotní prevalence	2,9	1,2	2,2	6,5	3,3	5,0

Je zřejmé, že pro celkovou prevalenci je determinující užívání marihuany, tu užívá většina konzumentů drog, i pokud užívali nějaké další drogy. Prevalence užívání u mužů výrazně převyšuje prevalenci u žen, prevalence ve věku 15–35 let je zhruba dvojnásobná ve srovnání s prevalencí za celou populaci.

Vývoj užívání drog

Také v předchozích šetřeních (1999, 2002) byla informace o užívání drog sledována, ovšem v jiné podobě. Proto bylo nutné některé stávající kategorie sloučit tak, aby odpovídaly těm z předchozích šetření.

Do kategorie halucinogeny jsme tedy zařadili extázi, LSD a lysohlávky, kategorie stimulantů pak zahrnuje amfetaminy, pervitin, kokain a crack.

Jak je patrné z tabulky 3, podíl uživatelů drog se mezi roky 1999 a 2002 zvýšil jen nepatrně, zato mezi roky 2002 a 2008 došlo k velkému nárůstu. Podíl osob, které někdy vyzkoušely drogu, se v celé populaci zvýšil ze 7,5 % na 19 % u mužů a ze 4,7 % na 12 % u žen, k nárůstu došlo u všech typů drog.

Tab. 3: Prevalence užívání drog v letech 1999, 2002 a 2008 (v %)

Celoživotní prevalence	Populace celkem					
	muži			ženy		
	1999	2002	2008	1999	2002	2008
Celkem	7,1	7,5	19,1	4,1	4,7	12,1
Marihuana	6,5	7,2	18,9	3,7	4,1	11,8
Halucinogeny	0,4	1,0	4,3	0,2	0,5	2,2
Stimulancia	0,3	0,8	1,9	0,4	0,5	1,3
Heroin	0,1	0,2	1,1	0,2	0,0	0,2
12 měsíční prevalence	15–35 let					
	muži			ženy		
	1999	2002	2008	1999	2002	2008
Celkem	7,0	8,2	13,0	4,5	4,4	8,5
Marihuana	6,5	7,7	11,6	4,2	4,0	8,1
Halucinogeny	0,2	1,3	4,4	0,2	1,1	1,5
Stimulancia	0,5	0,7	1,6	0,2	0,2	0,3
Heroin	0,2	0,2	1,2	0,0	0,0	0,3

Roční prevalenci jsme sledovali pouze ve věkové skupině 15–35 let (v dalších věkových skupinách se takoví uživatelé drog téměř nevyskytují), prevalence užívání drog v posledních 12 měsících se ve věku do 35 let zvýšila z 8 na 13 % u mužů a ze 4,4 na 8,5 % u žen. Nárůst je opět patrný u všech typů drog.

Další datové zdroje

Údaje ze šetření EHIS můžeme srovnat také se statistikou užívání drog z jiných výběrových šetření. Tím je např. Celopopulační průzkum užívání psychotropních látek a postojů k němu, který v České republice v roce 2008 provedlo Národní monitorovací středisko (NMS) ve spolupráci s agenturou INRES-SONES a Centrem Adiktologie. Sběr dat proběhl v říjnu 2008 na reprezentativním vzorku 4 200 respondentů ve věku 15 až 64 let.

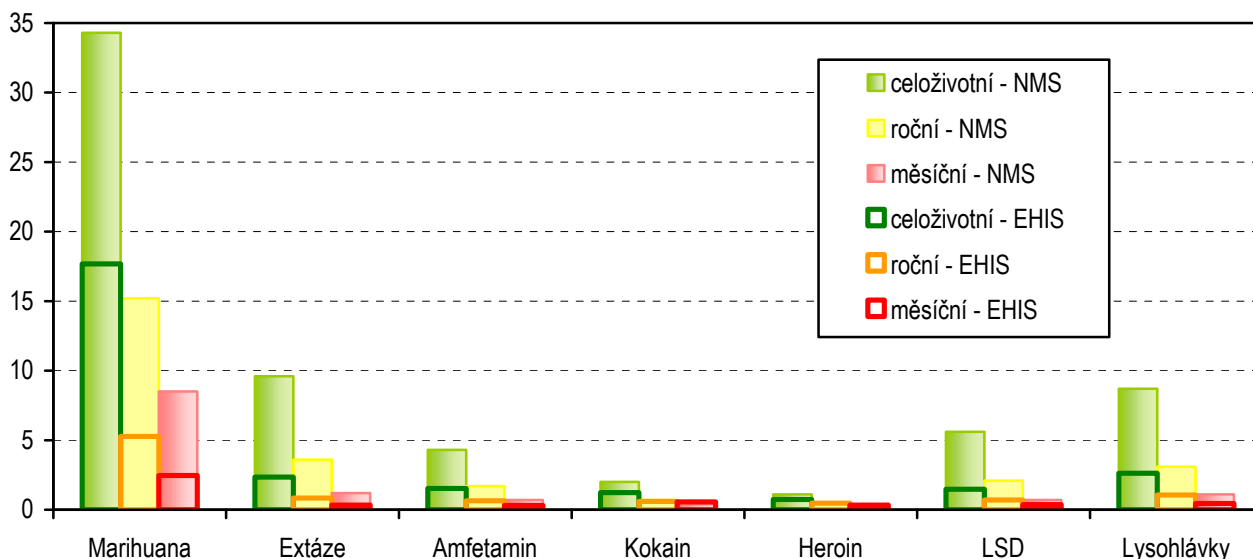
Tab. 4: Srovnání dat o uživatelích drog ve věku 15-64 let podle šetření EHIS a šetření NMS, 2008 (prevalence v %)

Droga	Prevalence (v %)					
	celoživotní		roční		měsíční	
	NMS	EHIS	NMS	EHIS	NMS	EHIS
Marihuana/hašiš	34,3	17,7	15,2	5,3	8,5	2,5
Extáze	9,6	2,3	3,6	0,8	1,2	0,3
Amfetamin/pervitin	4,3	1,5	1,7	0,6	0,7	0,3
Kokain	2,0	1,2	0,7	0,6	0,4	0,6
Heroin	1,1	0,7	0,4	0,5	0,1	0,3
LSD	5,6	1,5	2,1	0,7	0,7	0,4
Lysohlávký	8,7	2,6	3,1	1,1	1,1	0,4

Ze srovnání je patrná výrazně vyšší prevalence užívání drog podle šetření zaměřeného na drogy, např. zatímco podle šetření EHIS byla roční prevalence užívání marihuany jen 5,3 %, podle šetření NMS byla zhruba trojnásobná, tedy 15,2 %. Někdy v životě pak marihuanu podle NMS zkusilo zhruba 34,3 % všech osob ve věku 15–64 let, šetření EHIS

vykazuje zhruba poloviční podíl. Je pravděpodobné, že v případě šetření EHIS dochází k určitému podhodnocení prevalence uživatelů drog z nejrůznějších důvodů, otázkou je, zda výsledky šetření NMS představují reálný obraz uživatelů drog v ČR, nebo zda skutečnost naopak nadhodnocují.

Graf 4: Srovnání prevalencí užívání drog NMS a EHIS, 15-64 let, 2008 (v %)

Rozdíly obou šetření byly podrobně zkoumány a diskutovány. V zásadě se experti shodli na následujícím:

- velkou roli hraje odlišný kontext šetření, zatímco šetření NMS bylo zaměřeno výhradně na drogy a jejich užívání, šetření EHIS bylo primárně šetřením o zdravotním stavu, což významně ovlivňuje odpovědi respondentů, drogy byly v šetření EHIS sledovány spíše okrajově
- konstrukce dotazníku byla odlišná, zatímco v šetření NMS byly otázky na užívání drog prezentovány spíše v úvodu dotazníku, v šetření EHIS byly až na konci
- svůj vliv má nepochybně i metoda sběru dat - zatímco šetření NMS bylo realizováno formou náhodné procházky, v šetření EHIS byli oslovováni předem vybraní respondenti
- Agentura INRES-SONES využívala speciálně vyškolených tazatelů, zejména mladých osob, které byly instruovány jak získat pravdivé informace ohledně užívání drog, naproti tomu tazatelé v šetření EHIS byli obecně vyškoleni na vyplnění dotazníku o zdraví, navíc se jednalo většinou o starší ženy
- populace v obou šetřeních v ohledu pohlaví, věku, rodinného stavu apod. by měla být shodná, navíc obě šetření využívají při zpracování dat vážení eliminující odchylky a zajišťující reprezentativitu dat z hlediska sociodemografických charakteristik.

Užívání drog mezi známými

V souvislosti s užíváním drog jsme také zjišťovali, zda respondent zná osobně někoho, kdo užívá drogy. Celkem 27 % osob uvedlo, že zná někoho, kdo užívá marihuanu či hašiš, zhruba 10 % respondentů zná někoho, kdo užívá jiné drogy. Celkem je v šetření 28,4 % respondentů, kteří znají někoho, kdo užívá drogy, přičemž u mužů je tento podíl vyšší (33 %) než u žen (24 %). To napovídá skutečnosti, že reálná prevalence uživatelů drog se pohybuje okolo 30 % a v šetření EHIS je podhodnocena.

Rozdíl z hlediska pohlaví byl potvrzen jako statisticky významný i po odstranění vlivu věkové struktury, je však patrný pouze u podílu osob, které znají uživatele marihuany. Podíl osob, které znají uživatele jiných drog, je u obou pohlaví shodný. Rozdíly mezi pohlavími jsou významné především ve věku 25–54 let. Hlavní příčinou rozdílu mezi muži a ženami je odlišný podíl uživatelů drog. Mezi osobami, které drogu užily, je pak u obou pohlaví přibližně stejný (zhruba 90 %) podíl těch, kteří mají mezi svými známými také uživatele drog. Naopak mezi osobami, které drogu nikdy neužily, zná uživatele drog jen pětina.

Také z hlediska věku se potvrdila statisticky významná závislost, kdy s rostoucím věkem klesá podíl osob, které mají v okruhu svých známých uživatele drog. To je opět logickým důsledkem poklesu podílu osob užívajících drogy s věkem, přičemž lze usuzovat, že v kategorii známých se objevují především vrstevníci.

Tab. 5: Podíl osob, které znají uživatele daného typu drog, dle věku a pohlaví (v %)

Věk	Muži			Ženy		
	marihuana	jiné	celkem	marihuana	jiné	celkem
15–24	67,3	22,6	68,5	65,4	22,4	66,9
25–34	45,4	17,6	46,8	34,8	19,0	38,6
35–44	26,8	7,4	27,5	16,9	4,8	16,9
45–54	21,1	4,6	21,7	12,1	5,0	13,5
55–64	12,7	1,9	12,7	8,0	2,5	8,6
65–74	5,7	4,3	5,7	3,0	2,0	4,0
75+	2,3	0,0	2,3	2,2	1,1	3,3
Celkem	32,0	10,4	32,8	23,1	9,3	24,5

Závěr

Užívání drog jsme v šetření sledovali z několika hledisek. Celkem bylo v souboru respondentů 19 % mužů a 13 % žen, kteří drogu někdy užili. Muži tedy užívají drogy častěji ve srovnání se ženami. Z hlediska věku jsou nejčastějšími uživateli mladí lidé do 35 let, mezi těmi bylo 34 % mužů a 27 % žen, kteří drogu někdy užili. Je zřejmé, že pokud respondent někdy užil drogu, nemusí být ještě jejím pravidelným uživatelem. Ze všech osob, které drogu užily, se jen ve třetině případů jednalo o užití v průběhu posledního roku.

Nejčastěji užívanou drogou byla marihuana, podíl jejích uživatelů zhruba odpovídá celkovému podílu uživatelů drog. Dalšími užívanými drogami byly lysohlávky, extáze a LSD, podíl uživatelů (někdy v životě) se pohyboval okolo 3 % u mužů a 1 % u žen.

Ve srovnání s roky předchozích šetření se prevalence uživatelů drog výrazně zvýšila, zatímco v roce 1999 nějakou drogu někdy v životě užilo 7 % mužů a 4 % žen, v roce 2008 to byl zhruba trojnásobek.

Vedle užívání drog samotných jsme se respondentů také ptali, zda znají někoho, kdo drogy užívá. Kladně odpovědělo 28 % respondentů, muži častěji než ženy.

Zpracovala: RNDr. Šárka Daňková